

УДК 330

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-260-4-246-250

РЗАЄВА Т.Г.,
БАЛАБАНЮК Д.В.
Хмельницький національний університет

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА ПІДПРИЄМСТВА: ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ОЗНАК ДОСЛІДЖЕННЯ

В статті доведено актуальність обраної тематики. Досліджено існуючі теоретичні підходи до розуміння поняття «фінансова безпека» як на рівні держави, так і на рівні підприємства. Узагальнено основні ознаки поняття «фінансова безпека» як комплексної категорії на рівні держави та на рівні господарюючого суб'єкта. Визначено основні ознаки та характеристики рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Визначено напрями формування основ аналітичних ознак оцінки фінансової безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека держави, фінансова безпека підприємства, фінансова система, фінансовий стан, ймовірність банкрутства.

RZAEVA T.,
BALABANIUK D.
Khmelnytsky National University

FINANCIAL SECURITY OF THE STATE AND ENTERPRISE: THE BASES OF FORMING ANALYTICAL FEATURES OF RESEARCH

The article proves the relevance of the selected topics. The existing theoretical approaches to the understanding of the notion of financial security at the state level and at the enterprise level are investigated. The main features of the notion "financial security" as a complex category at the level of the state and at the level of the economic entity are generalized. The main features and characteristics of the financial security level of the entity are determined. Financial security is considered as a description of the financial state of the economic entity. Presented as a description of the state of financial resources and cash flow. Financial security is presented as a regulator of the balance and quality of the use of financial instruments. Financial security is considered as a characteristic of the efficiency of using corporate resources and the efficiency of the operation of the enterprise. Characterizes the level of threats to financial security by indicators of financial reporting. The directions of formation of the basis of analytical features of financial security assessment are determined. It is proposed to conduct research on efficiency and effectiveness levels of the enterprise. It is advisable to assess the financial condition of the enterprise by financial ratios. The expediency of studying the level of competitiveness and business activity of the enterprise has been proved. The importance of evaluating the prospects of bankruptcy by assessing the intensity of the dynamics of financial reporting indicators is substantiated.

Key words: economic security, financial security of the state, financial security of the enterprise, financial system, financial condition, probability of bankruptcy.

Вступ. Стан та розвиток держави значною мірою залежить від рівня її економічної безпеки. Стан економічної безпеки держави певною мірою залежить від її фінансової безпеки. Оскільки фінансова безпека є функціональною складовою економічної безпеки, саме вона є тою основою, на якій будується економіка країни. Розвиток економіки країни напряму залежить від рівня її фінансової безпеки. Нестабільність економіки країни, банкрутство значної частини підприємств, занепад окремих галузей потребує забезпечення та підтримки відповідного рівня фінансової безпеки держави. Фінансова безпека держави формує рівень інвестиційної привабливості окремих галузей економіки. Достатній рівень фінансової безпеки держави мінімізує рівень ризику розвитку країни.

Фінансова безпека держави представляє собою певний стан фінансової, валютної, грошово-кредитної, банківської, податкової, бюджетної систем. Достатній рівень фінансової безпеки характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, збалансованістю функціонування, здатністю забезпечити ефективну збалансовану та стійку роботу національної економічної системи, її розвиток та зростання. Важливість підтримки рівня економічної безпеки як держави, так і окремих галузей промисловості і підприємств висуває доцільність її дослідження на одне із перших місць.

Проблеми оцінки фінансової безпеки на рівні держави вивчали провідні науковці, такі як Барановський О., Шлемко В., Бінько Ф., Кульпінський С., Миронов В., Оспіщев В., Ревак І., Шлемко В., Федосов В. та ін. Проблеми підтримки фінансової безпеки та її оцінки на рівні господарюючого суб'єкта вивчали Бондар О., Горячева К., Живко З., Клименко Т., Судакова О. та ін. Різноманітна система напрямів дослідження фінансової безпеки формує відповідно різні площини досліджень, окремі специфічні показники оцінки, що слугують індикаторами динаміки її рівня. Різноманітність напрямів досліджень фінансової безпеки, їх різноваріантність обумовлюють появу певних дискусійних питань та висуває перелік проблем, які потребують відповідного вирішення відповідно до вимог часу. Існуючі проблеми обумовили вибір теми дослідження та обумовили мету та завдання її досягнення.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження існуючих теоретичних підходів до розуміння поняття фінансової безпеки як на рівні держави, так і на рівні підприємства та окреслення

напрямів формування показників її оцінки як індикаторів оцінки рівня загроз. Мета статті може бути досягнута шляхом виконання наступних завдань:

- дослідження теоретичних підходів до розуміння поняття фінансова безпека підприємства як на рівні держави, так і на рівні підприємства;
- узагальнення та формування провідних ознак дослідження фінансової безпеки як комплексної категорії на існуючих рівнях її дослідження;
- визначення напрямів формування аналітичних ознак дослідження фінансової безпеки підприємства.

Основна частина. Сучасні науковці пропонують вивчати фінансову безпеку держави як важливу складову її економічної безпеки, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України. Є важливим дослідити існуючі теоретичні підходи до розуміння поняття фінансова безпека на рівні держави (табл. 1).

Дослідження та узагальнення існуючих теоретичних підходів до розуміння поняття «фінансова безпека» держави дав змогу виділити певну кількість основних ознак зазначеного поняття як комплексної категорії, вивчаючи при тому її як стан системи, систему критеріїв, процес здійснення заходів, рівень незалежності й стабільності та ін. Так основними ознаками поняття як комплексної категорії є такі:

- стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем що забезпечує ефективне функціонування та подальший стабільний розвиток, через збереження збереження єдності і цілності;
- система критеріїв, яка ґрунтується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери;
- процес здійснення цілеспрямованого комплексу заходів для забезпечення стабільності та формування привабливого інвестиційного клімату;
- рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи що забезпечує стан захищеності фінансових інтересів;
- основа підтримки галузей промисловості та системи життєзабезпечення держави ;
- відсутність ризику ймовірного заподіяння неприпустимої шкоди фінансовій системі держави;
- динамічний стан фінансових відносин який забезпечує умови відтворення, росту, стабілізації та підвищення життєвого рівня населення.

Таблиця 1

Визначення поняття «фінансова безпека» держави (країни)

Автор	Визначення	Ознака поняття як комплексної категорії
Наказ «Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 [1]	фінансова безпека - це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни	стан фінансової системи що створює умови для стабільного її розвитку, збереження єдності і цілності
Барановський О.І. [2]	фінансову безпеку слід розуміти як: важливу складову економічної безпеки держав, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України. Вона відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів; ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин	система критеріїв яка ґрунтується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери
Шлемко В.Т., Білько Ф.І. [3]	під фінансовою безпекою слід розуміти такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання	стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем що забезпечує ефективне функціонування та подальший розвиток
Кульпінський С. [8]	фінансова безпека – це процес здійснення цілеспрямованого комплексу заходів щодо фіскальної і монетарної політик з метою досягнення стабільності фінансової системи і створення сприятливого інвестиційного клімату	процес здійснення цілеспрямованого комплексу заходів для забезпечення стабільності та формування привабливого інвестиційного клімату
Міронов В. [9]	фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання.	рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи що забезпечує стан захищеності фінансових інтересів

Продовження табл. 1

Оспішев В.І. [10]	фінансова безпека — багаторівнева система, яку утворює низка підсистем, кожна з котрих має власну структуру і логіку розвитку. Фінансова безпека держави — це ступінь захищеності фінансових інтересів держави, стан фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, податкової, валютної, банківської, інвестиційної, митно-тарифної, розрахункової та фондової систем, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможністю держави ефективно формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси, достатні для задоволення її потреб, шляхом виконання зобов'язань і забезпечення соціально-економічного розвитку	багаторівнева система, що забезпечує захищеність всіх підсистем держави
Ревак І.О. [11]	під фінансовою безпекою розумімо такий динамічний стан фінансових відносин, за якого б створювались сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення, економічного росту та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі	динамічний стан фінансових відносин який забезпечує умови відтворення, росту, стабілізації та підвищення життєвого рівня населення
Гихонова О.В. [13]	фінансова безпека – відсутність ризику ймовірного заподіяння неприпустимої шкоди фінансовій системі держави	відсутність ризику ймовірного заподіяння неприпустимої шкоди фінансовій системі держави
Федосов В.М. [14]	фінансова безпека однією із найважливіших складових економічної безпеки не тільки держави, а й усіх галузей національного господарства, господарюючих суб'єктів, приватних підприємств, усього суспільства	основа підтримки галузей промисловості та системи життєзабезпечення держави
Шлемко В.Т. [15]	фінансова безпека держави – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної і податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та її зростання.	стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної і податкової систем, яким характерний збалансованість та стійкість

Таблиця 2

Визначення поняття «фінансова безпека» підприємства

Автор	Визначення	Основні ознаки і характеристики
Бондар О.П. [4]	фінансова безпека підприємств пов'язана з фінансово-господарською діяльністю, обумовлена рухом грошових (фінансових) потоків. Фінансова безпека або небезпека виникають тоді, коли підприємства не можуть розраховуватися із своїми кредиторами. Тобто фінансова безпека пов'язана з фінансовим станом підприємства. Останній ж залежить від достатності фінансових ресурсів, що може акумулювати підприємство для забезпечення фінансово-господарської діяльності	формує та обумовлює рух грошових потоків; забезпечує і підтримує стан розрахунково-кредитних операцій; характеризує фінансовий стан господарюючого суб'єкта; характеризує стан фінансових ресурсів
Горячева К. С. [5]	фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте, забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи	формує збалансованість і якість сукупності фінансових інструментів; характеризує стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; забезпечує реалізацію власних фінансових інтересів; підтримує ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи
Живко З.Б. [6]	фінансова безпека підприємства – це стан підприємства за якого корпоративні ресурси використовуються максимально ефективно, що дає змогу уникати загроз в сьогоденні, а в майбутньому забезпечити ефективне функціонування підприємства; також на безпеку підприємства впливають такі фактори як умови збереження комерційних таємниць, інтелектуальної власності та інформації загалом; захищеність підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища характеризується спроможністю підприємства протистояти цьому впливу, а також здатністю фірми максимально швидко і ефективно реагувати на різноманітні загрози. Також фінансова безпека підприємства залежить від того, наскільки ефективно використовується капітал і наскільки є якісним фінансовий менеджмент і корпоративне управління	характеризує ефективність використання корпоративних ресурсів; забезпечує ефективне функціонування підприємства; забезпечує захист підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища; підтримує та забезпечує здатність фірми максимально швидко і ефективно реагувати на різноманітні загрози; забезпечує та гарантує якісний фінансовий менеджмент і корпоративне управління

Продовження табл. 2

Клименко Т.В. [7]	фінансова безпека підприємства – це динамічна багатогранна категорія, для оцінки якої необхідно застосовувати системний підхід, який передбачає за допомогою відповідного інструментарію здійснювати комплекс заходів із метою захисту фінансових інтересів суб'єкта господарювання від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз	сприяє захисту фінансових інтересів суб'єкта господарювання; забезпечує від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз
Судакова О.І. [12]	важлива складова частина економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових резервів, фінансову стійкість (стабільність);	забезпечує незалежність, ефективність і конкурентоспроможність фінансів підприємства; підтримує фінансову стійкість (стабільність), достатній рівень ліквідності активів та відповідний обсяг грошових резервів

Узагальнення інформації табл. 2 дало змогу сформуванню напрямів формування аналітичних ознак дослідження рівня фінансової безпеки господарюючого суб'єкта. Основними з них є наступні:

Дослідження рівня ефективності і результативності діяльності господарюючого суб'єкта як характеристик фінансової безпеки, за показниками фінансової звітності.

Оцінка та діагностика фінансового стану господарюючого суб'єкта за фінансовими коефіцієнтами оцінки фінансової стійкості, ліквідності платоспроможності.

Оцінка і аналіз рівня конкурентоспроможності та ділової активності господарюючого суб'єкта.

Діагностика перспектив банкрутства за показниками фінансової звітності та оцінка інтенсивності їх динаміки.

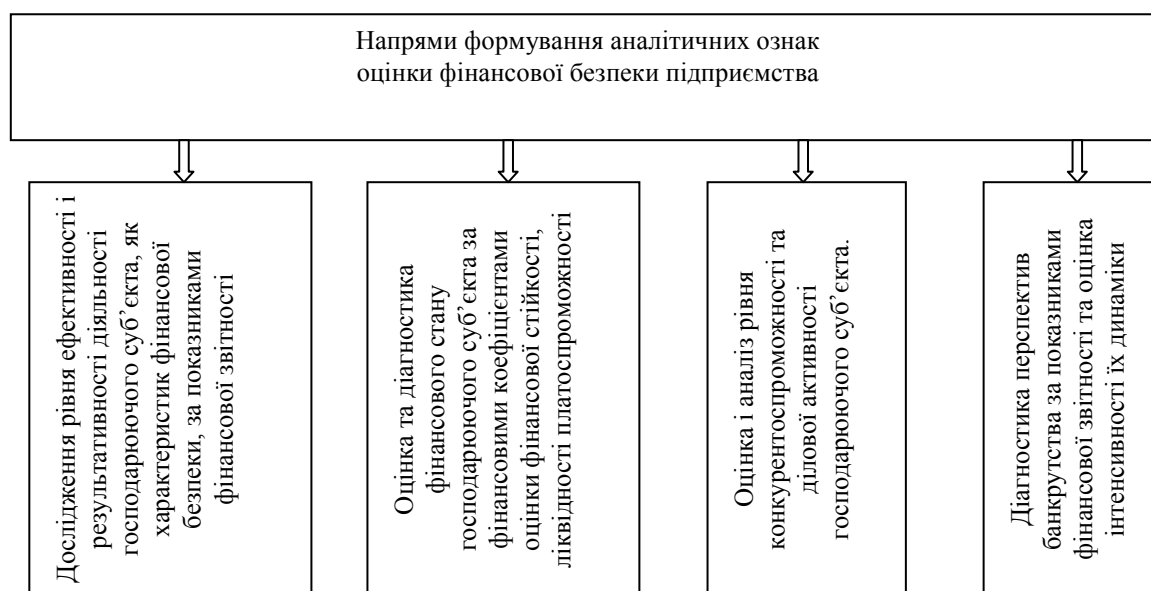

Рис. 1. Напрями формування аналітичних ознак фінансової безпеки підприємства

Висновки. Дослідження підходів до розуміння поняття фінансова безпека за вказаними напрямками дало змогу сформуванню певних аналітичних ознак дослідження, а саме: оцінка ефективності та результативності діяльності, діагностика фінансового стану та оцінка ймовірності банкрутства, оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства. Оцінка фінансової безпеки за вказаними напрямками дасть змогу:

- забезпечити незалежність, ефективність і конкурентоспроможність фінансів підприємства;
- сприяти захисту фінансових інтересів суб'єкта господарювання та убезпечити від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз;
- підтримати фінансову стійкість (стабільність), достатній рівень ліквідності активів та відповідний обсяг грошових резервів;
- формувати та обумовити рух грошових потоків, а також забезпечити й відповідно підтримати оптимальний процес розрахунково-кредитних операцій господарюючого суб'єкта;
- здійснювати оцінку фінансового стану господарюючого суб'єкта й розробити оперативну систему управлінських рішень щодо його оптимізації;
- підтримати ефективний і сталий розвиток фінансової системи господарюючого суб'єкта;
- забезпечити реалізацію власних фінансових інтересів;
- забезпечити стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та мінімізувати рівень ризику;
- забезпечити збалансованість і якість використання сукупності фінансових інструментів для підтримки рівня фінансової безпеки підприємства.

Література

1. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : наказ № 1277 від 29.10.2013 року. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О. І. Барановський. – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2004. – 759 с.
3. Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / І.Ф. Бінько, В.Т. Шлемко. – К. : НІСД, 1997. – 144 с. – (Сер. "Нац. безпека"; Вип. 2). – ISBN 966-554-002-5.
4. Бондар О.П. Фінансова безпека підприємств будівельного комплексу при банківському кредитуванні / О.П. Бондар // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 215. – С. 22–25.
5. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.
6. Живко З. Б. Фінансова безпека країни та суб'єктів господарювання / З. Б. Живко, М. М. Павлів, М. В. Тишко // Ефективна економіка. – 2014. – № 12.
7. Клименко Т. В. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової безпеки підприємства / Т. В. Клименко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 3 (11). – С. 246–249.
8. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами / С. Кульпінський // Фінансова консультація. – 2000. – № 5. – С. 34–38.
9. Миронов В. Фінансова безпека як складова економічної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1256>.
10. Оспіщев В.І. Фінанси: курс для фінансистів : навч.посіб. / за ред. В.І. Оспіщева. – К. : Знання, 2008. – 567 с.
11. Ревак І.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: Теоретичний аспект / І.О. Ревак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2009. – № 2. – С. 1–10.
12. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140–148.
13. Тихонова О.В. Методологічні засади визначення дефініції «фінансова безпека» [Електронний ресурс] / О.В. Тихонова. – 2012. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/139.pdf
14. Федосов В.М. Фінанси : підручник / за ред. СІ. Юрія, В.М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
15. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В. Шлемко, І. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

References

1. Pro zatverdzhennia metodyky rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs] : nakaz № 1277 vid 29.10.2013 roku. – Rezhym dostupu : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
2. Baranovskiy O. I. Finansova bezpeka v Ukraini (metodologiya otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia) / O. I. Baranovskiy. – K. : Kyivskiy natsionalnyi torhivello-ekonomichnyi universytet, 2004. – 759 s.
3. Binko I. F. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia : monohrafiia / I.F. Binko, V.T. Shlemko. – K. : NISD, 1997. – 144 s. – (Ser. "Nats. bezpeka"; Vyp. 2). – ISBN 966-554-002-5.
4. Bondar O.P. Finansova bezpeka pidpriemstv budivelnoho kompleksu pry bankivskomu kredyuvanni / O.P. Bondar // Kultura narodov Prychornomor'ia. – 2011. – № 215. – S. 22–25.
5. Horiacheva K. S. Finansova bezpeka pidpriemstva. Sutnist ta mistse v systemi ekonomichnoi bezpeky / K. S. Horiacheva // Ekonomist. – 2003. – № 8. – S. 65–67.
6. Zhyvko Z. B. Finansova bezpeka krainy ta subiektiv hospodariuvannia / Z. B. Zhyvko, M. M. Pavliv, M. V. Tyshko // Efektyvna ekonomika. – 2014. – № 12.
7. Klymenko T. V. Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti finansovoi bezpeky pidpriemstva / T. V. Klymenko // Naukovyi visnyk ChDIEU. – 2011. – № 3 (11). – S. 246–249.
8. Kulpynskiy S. Rol finansovoi bezpeky Ukrainy v pohlyblenni intehratsiinykh stosunkiv z yevropeiskymy krainamy / S. Kulpynskiy // Finansova konsultatsiia. – 2000. – № 5. – S. 34–38.
9. Myronov V. Finansova bezpeka yak skladova ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1256>.
10. Ospishchev V.I. Finansy: kurs dlia finansystiv : navch.posib. / za red. V.I. Ospishcheva. – K. : Znannia, 2008. – 567 s.
11. Revak I.O. Mekhanizm zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy: Teoretychnyi aspekt / I.O. Revak // Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya ekonomichna. – 2009. – № 2. – S. 1–10.
12. Sudakova O. I. Stratehichne upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstva / O. I. Sudakova // Ekonomichniy prostir. – 2008. – № 9. – S. 140–148.
13. Tykhonova O.V. Metodolohichni zasady vyznachennia definitsii «finansova bezpeka» [Elektronnyi resurs] / O.V. Tykhonova. – 2012. – Rezhym dostupu : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_3/139.pdf
14. Fedosov V.M. Finansy : pidruchnyk / za red. S.I. Yuriiia, V.M. Fedosova. – K. : Znannia, 2008. – 611s.
15. Shlemko V. T. Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia : monohrafiia / V. Shlemko, I. Binko. – K. : NISD, 1997. – 144 s.

Рецензія/Peer review : 09.08.2018
 Надрукована/Printed : 12.09.2018
 Рецензент: д. е. н., проф. Лук'янова В. В.